

Секція 5. НАУКОВІ ОСНОВИ ГУМАНІТАРНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ

УДК 81.243

САМОСТІЙНА РОБОТА ПІД ЧАС НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ЧИТАННЯ І МОВЛЕННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ

І.О. Буданова, О.С. Буданова, Т.М. Конькова

Розглянуто питання навчання студентів читанню й мовленню. Зазначено необхідність використання аудиторної та позааудиторної роботи для доведення процесу читання до автоматизму завдяки вправам. Наведено етапи навчання ефективного читання іноземною мовою. Доведено ефективність формування вміння виявляти логіку в тексті іноземною мовою. Наведено приклади вправ, ефективність яких доведено експериментальним шляхом.

Ключові слова: слухове сприйняття, зорове сприйняття, самоконтроль, самостійна робота, швидкість читання.

САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ РАБОТА ПРИ ОБУЧЕНИИ СТУДЕНТОВ ЧТЕНИЮ И УСТНОЙ РЕЧИ НА ИНОСТРАННОМ ЯЗЫКЕ

И.А. Буданова, О.С. Буданова, Т.Н. Конькова

Рассмотрены вопросы обучения студентов чтению и устной речи. Обозначено необходимость использования аудиторной и внеаудиторной работы для доведения процесса чтения до автоматизма за счет упражнений. Приведены этапы обучения эффективному чтению на иностранном языке. Доказана эффективность формирования умения выявлять логику в тексте на иностранном языке. Приведены примеры упражнений, эффективность которых доказано экспериментальным путем.

Ключевые слова: слуховое восприятие, зрительное восприятие, самоконтроль, самостоятельная работа, скорость чтения.

SELF-DEPENDENT WORK WHEN TEACHING STUDENTS READING AND SPEAKING FOREIGN LANGUAGE

I. Budanova, O. Budanova, T. Kon'kova

The article deals with teaching students reading and speaking. The problem of students' reading training in non-linguistic universities is considered in this article. The need of using the classroom and extracurricular work for making the reading process automatic due to exercises is declared. Stages of learning effective

reading in a foreign language are shown. The efficiency of formation of the ability to identify the logic of the text in a foreign language is proved. The examples of exercises the effectiveness of which is proved experimentally are listed.

It is proposed to divide the course of foreign language reading in non-linguistic universities into 3 stages. The importance of self-control while studying a foreign language in the non-linguistic universities is proved. The need of bringing of the reading training in non-linguistic universities to automaticity due to exercises is indicated. While studying reading training in non-linguistic universities it is important to stimulate with the help of verbal, visual situations.

Perceptual processing of homework linguistic material varieties is recommended for the skill acquirement. The tasks in the article devoted to teaching the students reading contribute to the main goal of learning in the non-linguistic Universities. The types of tasks help the students in their self mastering reading skills and contribute to the broadening their professional knowledge are recommended. For intensification of the reading training especially at the beginning technical aids can be used.

Keywords: auditory perception, visual perception, self-control, work without assistance, speed of reading.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Однією з центральних проблем викладання іноземної мови є інтенсифікація навчання читанню і мовленню. Важливість цієї проблеми пов'язана з тим, що програма навчання в якості першочергових завдань виділяє формування навичок і вмінь саме читання і мовлення.

У сучасній системі навчання головну увагу приділяють розвитку діалогічного мовлення. Вважається, що ця форма превалює в природних комунікаціях. Проте в таких умовах частіше зустрічаються монологи з елементами діалогічного мовлення або діалоги з елементами монологічного мовлення. Для вироблення навичок монологічного мовлення у студентів спеціалісти використовують саме читання на початку викладання іноземної мови. Крім того, монологічна та діалогічна форми мовлення відрізняються своїми психологічними та психолінгвістичними характеристиками. Згідно зі спостереженнями висловлювання більшості студентів відрізняються малою лексичною насиченістю, одноманітністю з точки зору граматичних структур, що використовуються, відносно невеликим обсягом висловлювання, частими паузами та повторами. Цей недолік також можна виправити за рахунок розвитку навички читання.

Однією з причин низької якості монологічного мовлення може бути недооцінювання в наявній системі підручників, відсутність системи вправ, які б цілеспрямовано через читання розвивали вміння і навички, характерні для цієї форми мовленнєвої діяльності.

Виходячи з вищезазначеного в статті наведено дослідження шляхів можливого підвищення ефективності навчання читанню в непрофільному ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній літературі існує низка визначень читання. У цілому, ці визначення мають подібний зміст і можуть бути зведені до наступного: читання – складний когнітивний процес декодування символів, спрямований на розуміння тексту; засіб для засвоєння мови, спілкування, обміну інформацією та ідеями; є складною взаємодією між текстом і читачем, яка формується на основі попередніх знань, досвіду і відносини читача з мовною спільністю, зумовлені культурно і соціально. Крім того, читання вимагає творчого підходу і критичного аналізу.

Будь-яких законів у читанні немає, ніщо не обмежує читача в читанні. Це допомагає досліджувати тексти під час інтерпретації [1]. Читачі використовують різні стратегії, кому як зручно читати щоб зрозуміти текст. У деяких випадках у книгах використовуються виноска для розуміння значень незнайомих слів.

Також читання – це здатність сприймати, розуміти інформацію записану (передану) тим чи іншим способом, відтворювати технічними пристроями.

Змістовна завершеність і комунікативна скерованість означають, що зв'язок між діями читання і висловлювання має бути не лише з погляду часу, а й з погляду змісту.

В основі народження висловлювання лежать лексико-синтаксичні схеми в яких чітко виділяються основні частини. Навчання читанню і мовленню має відбуватися поетапно – від однієї змістової частини до іншої, зберігаючи при цьому логіку розвитку думки.

Мета статті – визначити шляхи можливого підвищення ефективності навчання читанню як виду мовленнєвої діяльності у ВНЗ.

Вклад основного матеріалу дослідження. Організуючи самостійну роботу під час навчання читанню, необхідно враховувати поетапність і конкретні завдання з того чи іншого виду мовленнєвої діяльності.

Зупинимось докладніше на основних видах мовленнєвої діяльності які має опанувати випускник немовного ВНЗ.

Оскільки читання – це вид мовленнєвої діяльності в якій можна практикуватися самостійно, формування і розвиток окремих навичок та умінь із цього виду мовленнєвої діяльності, як зазначають дослідники, після порівняно невеликої практики з викладачем здебільшого можуть і мають здійснюватися в режимі самостійної роботи [3].

Для того щоб студент міг самостійно виявляти змістову інформацію під час читання необхідна певна підготовча робота під безпосереднім керівництвом викладача. Тому, хоча й очевидно, що основна частина роботи з досягнення програмних цілей в навчанні читання може здійснюватися в режимі позааудиторної роботи, вважається за необхідне знайти оптимальне співвідношення видів завдань, які виконуються самостійно, та завдань, що здійснюються під контролем викладача.

Курс навчання читання іноземною мовою в немовному ВНЗ пропонується ділити на 3 етапи [7]. Завданням 1-го етапу навчання читання є формування базових умінь і розвиток технічних навичок читання. До завдань 2-го етапу входять розвиток і вдосконалення специфічних умінь ознайомлювального і вивчаючого видів читання. На 3-му етапі здійснюється подальший розвиток основних видів читання, які повинен засвоїти випускник немовного ВНЗ, включаючи переглядове і пошукове читання.

У рекомендаціях зроблено спробу виділити етапи читання, формування яких на відповідному етапі можливе й ефективно в режимі самостійної роботи, а також визначити види завдань, за допомогою яких можуть бути сформовані ці вміння.

Як зазначалося, кінець першого етапу навчання передбачає сформованість у студентів мінімального рівня зрілого читання. Це означає, що після закінчення першого етапу студенти повинні засвоїти техніку читання, а також вміти визначати значення лексичних та граматичних одиниць в тексті, розуміти синтаксичну структуру і зміст тексту, тобто опанувати основні уміння змістової обробки під час читання інформації.

У ході самостійної роботи поза аудиторією на першому етапі навчання рекомендується формування насамперед технічних навичок читання [8]. Виконання цього завдання є найбільш раціональним переважно в позааудиторний час із використанням технічних засобів навчання передусім аудіовізуальних навчальних матеріалів: друкованого тексту та аудіо запису. Забезпечуючи одночасно зорове та слухове сприйняття впрями з аудіоносієм, студенти тренують не тільки вимови слів і словосполучень, але і правильне членування речень на лексико-семантичні групи і їх правильне інтонаційне оформлення, тобто ритм і темп, а отже швидкість читання вголос що є першим кроком до вдосконалення швидкості читання про себе.

За самостійного виконання цих вправ самоконтроль здійснюється шляхом прослуховування еталонного читання диктора, що є одночасно своєрідним «ключем».

Для відпрацювання технічних навичок читання вголос рекомендується самостійно виконувати наведені нижче лабораторні завдання з аудіо-записом.

Вправа 1 (тритактна):

Текст + диктор (зорове і слухове сприйняття студента) + слухове сприйняття студента – текст (читання студента) – диктор (слухове сприйняття студентом «ключа»).

Студент, тримаючи перед очима текст, слухає зразок читання даного тексту диктором. Потім студент читає цей текст самостійно. Після чого слухає повторне читання диктора того ж тексту, маючи перед очима ту ж будівельну опору-текст і здійснює таким чином самоконтроль виконання своїх дій. Проте в цьому випадку не можна вважати роботу контролю завершеною, оскільки в студента ще не сформувалася міцна навичка самооцінки і самоконтролю і йому може здаватися, що він читає точно так само, як і диктор.

Вправа 2 (чотиритактна):

Текст + диктор (зорове і слухове сприйняття студента) – текст (читання студентом тексту) – диктор (слухове сприйняття студентом «ключа») – текст (читання студента з самокорекцією).

Вправа виконується за тими самими етапами, що і попередня, але завершується повторним читанням студентом необхідного тексту і самокорекції, якщо були допущені помилки. У лабораторії рекомендується також виконання наступного завдання, що сприяє збільшенню швидкості і темпу читання:

Прослуховування студентом запитання диктора за змістом тексту – читання тексту про себе в задану паузу – підкреслення студентом в тексті відповіді на питання диктора.

Пауза, що відводиться для читання тексту про себе, відповідає часу читання тексту диктором. Поступово часова пауза, що відводиться для читання тексту про себе, може скорочуватися і бути меншою за часу читання тексту диктором. При цьому обсяг тексту залишається незмінним.

Другий варіант цього завдання полягає в тому що поступово в задану паузу (відповідає часу читання тексту диктором) для читання пропонується текст все більшого обсягу: від 16 до 60–70 слів.

Із метою самоконтролю після виконання кожного завдання або серії завдань студенти прослуховують ключ.

Позааудиторно, в лабораторії з використанням аудіоносіїв рекомендується виконувати вправи для закріплення лексичного і граматичного матеріалу (нових слів і синтаксичних структур), а також прослуховувати та відтворювати окремі слова, словосполучення, структури.

1. Читання речення про себе – прослуховування певної граматичної форми – підкреслення цієї граматичної форми в реченні. Ці вправи сприяють розвитку вміння впізнавати граматичну форму в реченні.

2. Читання речення (абзацу, тексту), в якому відсутнє необхідне слово (граматична форма) – прослуховування необхідного слова (граматичної форми) – читання (відтворення) повного речення (абзацу, тексту).

3. Читання і зіставлення двох абзаців – знаходження в них певної граматичної форми – читання абзацу – прослуховування ключа.

Наведені вправи сприяють формуванню вміння зіставляти граматичні явища і структури між собою за формальними ознаками.

Як показала практика, перцептивна переробка мовного матеріалу що сприймається, опанування лексичного і граматичного матеріалу необхідні для вдосконалення техніки читання текстів за фахом ефективно із застосуванням класів з навчальними машинами, що працюють у режимі тренажера-екзаменатора. У такому класі студенти можуть виконувати самостійно більшу кількість вправ на закріплення нового лексичного та граматичного матеріалу. Види завдань при цьому різноманітні: вибір синоніма, вибір антоніма, підстановлювальні вправи, вправи на закріплення спеціальної лексики [2].

На першому етапі навчання читанню в режимі самостійної роботи доцільно також формування таких умінь: вміння розпізнавати і диференціювати слова, вміння розпізнавати та розуміти граматичні форми, спираючись на їх зовнішні ознаки, вміння розуміти синтаксичну структуру пропозиції. Для управління самостійною роботою з формування названих умінь рекомендується застосовувати спеціальні навчальні посібники: навчальні програми для ведення та первинного закріплення; різні програми з ключами для самоконтролю. Навчальні матеріали при цьому включають тренувальні вправи на розпізнання і диференціацію перетворення та узагальнення лексичних одиниць і граматичних форм, на закріплення лексики, на орієнтацію в синтаксичну структуру пропозиції, на прогнозування (передбачення) слова.

Використання контрольно-тренувальних програм (машинного і безмашинного типу), що дозволяють організувати навчання як в режимі тренування, так і в режимі контролю, належать до одного з прийомів навчання, який дозволяє забезпечувати послідовність формування навичок самоконтролю. Перевага таких програм полягає в можливості звільнити викладача від участі в деяких видах робіт студента із засвоєння мовного матеріалу і від контролю за цими діями. Так, наприклад, опанування граматичного матеріалу, що має високу частотність у науковому функціональному стилі (тимчасові, неособисті форми дієслова, модальність, порядок слів у реченні, різні типи підрядних речень і конструкцій тощо), а також лексики наукового стилю мовлення здійснюється в даному випадку самостійно.

У режимі самоконтролю можливе також засвоєння мовного матеріалу з використанням різного типу в текстових (в основному множинного вибору) завданнях. Для цього рекомендується використовувати як друковані тексти, програми без машинного типу, які реалізуються за допомогою пристроїв, так і навчальних машин. Використання контрольних і тестових програм дозволяє значно збільшити частку аспектного поточного контролю в загальному обсязі часу, що відведено на проведення перевірки.

Для формування навичок і вмінь перцептивної переробки мовного матеріалу рекомендується виконувати також самостійно наступне домашнє завдання. Наприклад, такі завдання:

- доповнити речення, замінюючи зазначені в дужках українські слова на їх еквіваленти англійською німецькою чи іншою мовою;
- згрупувати слова за групами однокорених слів письмово і назвати їх українські еквіваленти усно;
- об'єднати наступні слова в пари за зразком;
- підібрати до головних речень, даних зліва, відповідні підрядні речення, подані справа. Записати їх у зошит;
- перекласти наступні речення з української мови;
- записати в логічній послідовності такі речення;
- доповнити наступні речення словами Перекласти пропозиції українською мовою.

В аудиторну самостійну роботу з формування вищеназаних умінь і навичок перцептивного перероблення мовного матеріалу рекомендується виносити завдання на швидкість читання, тобто з обмеженням часу їх виконання. Прикладами таких завдань можуть бути такі:

- знайти за словником значення наступних слів;
- визначити за словником, в якому разі вживається наступне дієслово;
- прочитати наступні пропозиції в логічній послідовності, щоб вийшов зв'язний текст.

На початковому етапі в режимі самостійної роботи можуть знайти широке застосування найпростіші ситуаційні задачі (арифметичні, хімічні, фізичні, логічні тощо). Методом завдань вводиться, закріплюється і перевіряється засвоєння професійно орієнтованого мовного матеріалу за допомогою неverbальних засобів: графіків, малюнків, цифр. Такі завдання, як відомо, позитивно впливають на підвищення мотивації навчання іноземної мови.

До базових умінь, які слід формувати на першому етапі навчання в режимі самостійної роботи, належить вміння смислової обробки під час читання інформації, а саме: вміння виділяти основні та

другорядні факти, що містяться в тексті; вміння співвідносити окремі частини тексту і усвідомлювати їх як складову інформації.

Для самостійного виконання як в аудиторії, так і поза нею можуть бути рекомендовані завдання, які не потребують вербального відтворення тексту. У цьому випадку від учнів вимагається тільки інформація, що міститься в тексті, а контроль в цих вправах повинен бути спрямований на розуміння прочитаного, його якісне і кількісне оцінювання.

Для формування на першому етапі навчання вмінь смислової обробки під час читання інформації в якості домашніх завдань можуть бути рекомендовані наведені нижче завдання:

1. На формування вміння виділяти основні і другорядні факти, що містяться в тексті:

– виділити в тексті речення, що передають головну думку тексту;

– скоротити текст, зберегти його основний зміст, зазначити номери речень, що зберігаються.

2. На формування вміння співвідносити окремі частини тексту:

– розташувати в логічній послідовності речення, подані в довільному порядку, проставити зазначені номери у відповідному порядку.

3. На формування вміння виявляти логічний план тексту:

– перегрупувати запропоновані пункти плану в послідовності, що відповідає змісту прочитаного тексту, змінити нумерацію;

– розділити текст на смислові шматки, пронумерувати і підкреслити речення, що виражає головну думку кожної частини.

4. На формування вміння узагальнювати викладені в тексті факти:

– об'єднати розрізнені речення в текст (речення пронумеровані);

– дати заголовки тексту, вибрати відповідний з кількох поданих;

– позначити в тексті місця, пов'язані з питаннями:

а) історія проблеми;

б) сучасний етап розвитку;

в) конструкція апарату і так далі.

Для формування вмінь смислової обробки інформації тексту доцільно також виконувати в режимі самоконтролю лабораторні завдання з використанням аудіоносія. Прикладами таких завдань можуть бути наступні:

1. Читання тексту – прослуховування питань до нього – підкреслення відповіді в тексті – прослуховування «ключа».

2. Читання тексту – прослуховування окремих дво-х-трьох пропозицій – визначення відповідності поданих пропозицій змісту тексту (підкреслення потрібної пропозиції) – прослуховування «ключа».

Завдання для формування вмінь змістової обробки під час читання інформації, які рекомендується виконувати самостійно в аудиторії, повинні бути обмежені за часом. Такими завданнями можуть бути:

- прочитати текст і відповісти українською мовою на запитання за змістом тексту;
- перекласти текст і передати його зміст українською мовою;
- переглянути текст і дати українською мовою обґрунтування заголовку тексту;
- прочитати текст і визначити значення виділених слів з контексту зі знайомим компонентом;
- переглянути перші два-три абзаци тексту і передати їх зміст українською мовою;
- переглянути схему і прокоментувати її.

Рекомендовані завдання сприяють розвитку не тільки базових умінь читання, але й навичок ознайомчого читання, що має особливе значення, оскільки є одним з основних видів, яким користується фахівець під час роботи з науковою літературою. Тому навчання читання літератури за фахом і рекомендується починати навчання з цього виду читання.

Другий етап навчання іноземної мови в немовному ВНЗ характеризуються наданням специфічних вмінь ознайомчого і вивчального видів читання. На цьому етапі студенти виконують відповідні завдання, працюючи з текстами професійно орієнтованого характером і статтями за фахом. Робота з професійно орієнтованими матеріалами ведеться колективно в аудиторії, тоді як робота з текстами за фахом проводяться як колективно, так і індивідуально, під час самостійних аудиторних домашніх завдань.

Етап роботи над текстами і статтями за спеціальністю рекомендується розпочати в аудиторії. Для самостійної роботи в аудиторії доцільно давати студентам завдання, які сприяли б створенню в них загального уявлення про зміст тексту або статті.

Приклади завдань для самостійної роботи в аудиторії:

1. Переглянути статті, включені до посібника або журналу, і відібрати з них ті, які: а) відносяться до теми; б) висвітлюють питання ...
2. Серед відібраних статей визначити ту, яка інформує про ...
3. У відібраній статті визначити розділи, які не відповідають темі аудиторного заняття.
4. Зазначити нову інформацію, що повідомляється в статті тощо.

Продовженням роботи над статтею будуть завдання на пошук заданої інформації: знаходження конкретних даних, фактів і положень.

Ці завдання на виявлення більш повної інформації рекомендується виконувати самостійно під час позааудиторної роботи. Прикладом таких вправ можуть бути:

- зазначити в статті абзаци, в яких передана головна думка, викладені основні думки;

- викласти основні думки у вигляді пунктів плану;

- дібрати заголовки для кожного розділу статті;

- стисло в обсязі 8–10 речень викладіть зміст статті.

Для більш детального і поглибленого вивчення змісту статті, так званого вивчального читання, як домашні завдання рекомендується використовувати такі завдання:

- визначити значення термінів у статті;

- передати українською мовою зміст речення, що містить ...;

- перекласти уривок тексту українською мовою;

- скласти таблицю характеристик моделі тощо;

- скласти структурно-логічну карту за темою;

- заповнити структурно-логічну карту за темою.

Характер навчальних матеріалів, що призначені для навчання читанню на другому етапі, а також навчальні завдання цього етапу потребують розробки лабораторних робіт, за допомогою яких розвиток умінь різних видів читання здійснюється найбільш ефективно. Приклади завдань таких лабораторних робіт виконуються за допомогою аудіоносія в режимі самоконтролю. Можуть бути такі вправи:

- 1) прослуховування питання або речення щодо змісту тексту – підкреслення в тексті відповіді на питання або відповідного речення – прослуховування «ключа» (пошукове читання);

- 2) читання тексту – прослуховування ключових слів і підкреслення їх в тексті – читання речень з тексту, що містять основну думку – прослуховування додаткове (ознайомче читання);

- 3) прослуховування питання про те, чи містить текст задану інформацію – читання тексту і підкреслення в ньому заданої інформації – прослуховування «ключа» (пошукове читання);

- 4) читання тексту – надання заголовку до кожного абзацу тексту – прослуховування «ключа» (ознайомлювальне читання);

- 5) читання тексту – вичленення абзацу із заданою інформацією – прослуховування «ключа» (пошукове читання).

Завдання третього етапу професійно орієнтованого навчання іноземній мові полягає в тому, щоб навчити студентів самостійно читати тексти за фахом, варіюючи мету (ознайомлення, перехід до потрібної інформації, перегляду і поглиблене вивчення), а також виконувати різні види робіт з оригінальною літературою за фахом (переклади, доповіді, реферативні повідомлення, анотавання тощо).

Особливості самостійної роботи на завершальному етапі навчання читанню іноземною мовою в немовному ВНЗ полягають у тому, що самостійна робота здійснюється з метою отримання, оцінювання, переробки і подальшого використання інформації що міститься в тексті. Базою самостійної роботи на цьому етапі є пізнавально-інформативні завдання. Пізнавально-інформативні завдання з іноземної мови використовуються саме як засіб отримання інформації для реальних завдань навчальної та науково-дослідної роботи студентів. Такими пізнавально-інформативними завданнями, спрямованими на розвиток умінь самостійної роботи з текстом іноземною мовою для вилучення екстралінгвістичної інформації та її подальшого обміну у зв'язку з прочитаним, є реферування, анотування, конспектування, тезування, рецензування, переклад оригінальних текстів за фахом.

Для виконання перерахованих завдань студент повинен засвоїти відповідні вміння. Наприклад, точність реферування, як відомо, зводиться до стиснення, згортання загального змісту тексту. Під час складання реферату необхідно виділити логічну схему тексту, узагальнити багатогранну інформацію в одну або кілька змістових чи скоротити інформацію до реферату. Для розвитку відповідних умінь реферування в режимі самостійної роботи рекомендується виконувати такі завдання:

- розділити текст або статтю на підтеми;
- виділити в тексті основні ключові фрагменти;
- виділити в тексті лексико-тематичні ланцюжки;
- скласти логічну схему тексту;
- узагальнити зміст тексту з урахуванням ключових фрагментів за логічною схемою.

Складним видом компресії тексту є також анотування. Для формування умінь анотування рекомендується виконувати спеціальні вправи з текстом, до найбільш поширених можна віднести: виділення в тексті змістових віх; знаходження речень, у яких міститься основна інформація; відбір клішованих висловлювань для написання цієї інструкції; стиснення реферату до анотації.

Частина роботи з навчання реферуванню й анотуванню крім наведених завдань може також проводитися на матеріалі спеціальних лабораторних робіт. Наприклад, студенту пропонується прослухати і прочитати декілька речень або абзаців, які несуть основні зразки прочитаного тексту, а також прослухати і відтворити низку мовних засобів, що виражають цей зміст. Можна навести такі вправи з використанням аудіозаписів:

- 1) читання тексту – прослуховування запитань до основного змісту тексту – відповіді на запитання;

2) читання тексту – прослуховування завдання «назвати задану інформацію» – читання заданої інформації – прослуховування «ключа»;

3) читання тексту – прослуховування речення – підкреслення в тексті всіх елементів цього речення – повторення цього речення – перевірка за «ключем»;

4) читання тексту – прослуховування основного змісту рідною мовою – прослуховування в тексті основної інформації – передача основної інформації іноземною мовою – прослуховування «ключа».

Певне професійне значення для студента старшого курсу має виконання профорієнтаційних навчальних завдань: відбір інформації за темою заданої роботи (лабораторні роботи, курсової роботи); написання відповіді на запитання в конспекті, який буде використаний студентом під час підготовки до іспиту, заліку, контрольної, лабораторної, курсової роботи; відбір текстового матеріалу і написання доповіді іноземною мовою для виступу на конференції; письмовий виклад основного змісту або переклад статті за завданням фахової кафедри. Завершенням роботи з засвоєння інформативно-пізнавальних завдань є проведення конкурсу на кращий реферат, анотацію, рецензію, тези, доповідь, конспект, переклад.

Завдання для самостійного читання, що використовуються на третьому етапі, мають творчий характер. Під завданнями творчого характеру ми розуміємо такі, за допомогою яких в навчальних умовах здійснюється постановка і вирішення екстралінгвістичних завдань. Наприклад, навчальна рольові ситуації, розмовні завдання, в основу яких покладено ідею використання різних видів читання в умовах, наближених до професійних.

Оскільки основним завданням третього етапу навчання іноземної мови в немовному ВНЗ є робота з літературою за фахом, важливо враховувати в навчальному процесі типові ситуації читання, з якими фахівці стикаються на практиці. Тому для самостійної роботи на третьому етапі навчання читанню доцільно використовувати типові ситуації читання фахівця. До найбільш типових ситуацій професійно-орієнтованого читання, які рекомендується використовувати на завершальному етапі навчання читанню іноземною мовою в немовному ВНЗ, відносять такі:

- орієнтування в популярному або фаховому журналі, каталозі, довіднику;

- орієнтування в статтях, відібраних з фахових журналів;

- пошук джерел і складання списку літератури за темою курсового і дипломного проекту;

- пошук необхідних цифр, фактів для доказу певної тези, підтвердження або спростування гіпотези;

- складання бібліографічної картки на джерело;
- патентний пошук;
- основний науковий потенціал із певної теми;
- підготовка написання відгуку або рецензії на конкретне джерело;
- виконання подібних виписок для написання огляду літератури, оглядового реферату за конкретною темою, для подальшого проведення досвіду або експерименту в процесі науково-дослідної діяльності.

Усі види завдань останнього етапу навчання читанню виконуються переважно в режимі самостійної роботи. На безпосередній контакт з викладачем під час навчання читання вносяться:

- 1) інструктаж викладача на кожному новому відрізьку роботи;
- 2) первинне виконання нових видів завдань, підготовка до самостійного виконання;
- 3) консультації щодо дешифрування особливо важких для розуміння відрізків тексту;
- 4) завдання, що мають на меті вербальне відтворення отриманої під час читання інформації;
- 5) підсумковий контроль.

Слід зазначити, що завдання контролю із читання на цьому етапі пов'язано з використанням таких вправ, які створюють сприятливі умови для взаємопов'язаного вирішення комунікативних, пізнавальних і професійних завдань.

Рівень сформованості умінь в конкретному виді читання слід контролювати за допомогою завдань, що забезпечують комплексну перевірку цих умінь відповідно до показників, що характеризують кожен вид читання: повнота, точність розуміння, швидкість. Однак, беручи до уваги що фахівець читає фахову літературу насамперед як споживач науково-технічної інформації, слід передусім враховувати такі показники, які дають можливість оцінити основний підсумок читання. Такими показниками є обсяг отриманої інформацією і швидкість роботи з джерелом інформації.

Висновки. Наведені види занять з навчання читанню, які рекомендується виконувати самостійно в аудиторії або позааудиторно, сприяють досягненню основної мети навчання читання в умовах спеціалізованого ВНЗ. Рекомендовані види завдань допомагають розвитку у студентів перспективи самостійного набуття знань за межами заняття, а в подальшому сприяють поглибленню їхніх професійних знань.

Список джерел інформації / References

1. Benson Phil, Reinders Hayo (2011), *Beyond the Language*, Palgrave Macmillan, 256 p.
2. Douglas–Brown H. (2007), *Principles of Language Learning and Teaching*, 5th ed. Pearson, Longman, 410 p.
3. Лингвометодические проблемы преподавания иностранных языков в высшей школе : межвузовский сборник научных трудов / под. ред. Н. И. Иголкиной. – Саратов: Изд-во Сарат. ун-та, 2012. – Вып. 9. – 144 с.
Igolkina, N.I. (2012), *Lingvometodical problems of foreign language teaching in higher education*. 9 ed. Interuniversity collection of scientific papers. [Lynhvometodvcheskve problemy prepodavanvva vnostrannykh yazykov v vysshey shkole], Saratov university publisher. Saratov. 144 p.
4. Леонтьев А. А. Основы психолингвистики / А. А. Леонтьев. – М. : Смысл, 1997. – 287 с.
Leiont'ev, A.A. (1997). *Fundamentals of psycholinguistics*. [Osnovy psykholynhvystyky]. Smysl. Moscow. 287 p.
5. Основы теории коммуникации : учебник / под ред. проф. М. А. Василика. – М. : Гардарики, 2003. – 615 с.
Vasylo, M.A. (2003), *Fundamentals of Communication Theory* [Osnovy teoryu kommunykatsyy], Gardariki, Moscow, 615 p.
6. Педагогические технологии на основе информационно-коммуникационных средств / под ред. Г. К. Селевко. – М. : НИИ школьных технологий, 2005. – 208 с.
Selevko, G.K. (2005), *Pedagogical technologies based on information and communication tools* [Pedahohycheskye tekhnolohyy na osnove ynforma tsyonno-kommunykatsyonnykh sredstv], Research Institute of Technology School, Moscow, 208 p.
7. Соловова Е. Н. Методика обучения иностранным языкам: Базовый курс / Е. Н. Соловова. – М. : Просвещение, 2002. – 239 с.
Solovova, E.N. (2002), *Methods of teaching foreign languages* [Metodyka obuchennya ynostrannym yazykam], Prosveshchenie, Moscow, 239 p.
8. Теплов Б. М. Психология и психофизиология индивидуальных различий / Б. М. Теплов. – М. : Флинта, 2009. – 640 с.
Teplov, B.M. (2009), *Psychology and psychophysiology of individual differences*. [Psykholohyya y psykhoftyzylolohyya yndyvudual'nykh razlychyu], Flinta, Moscow, 640 p.

Буданова Ирина Олександрівна, ст. викл., кафедра іноземних мов, Харківський національний університет радіоелектроніки. Адреса: просп. Науки, 14, Харків, 61000. E-mail: irina_budanova@meta.ua.

Буданова Ирина Александровна, ст. преп., кафедра иностранных языков, Харьковский национальный университет радиоэлектроники. Адрес: просп. Науки, 14, Харьков, 61000. E-mail: irina_budanova@meta.ua.

Budanova Irina, Senior Lecturer, Department of Foreign Languages, Kharkiv National University of Radio Electronics (KhNURE). Address: Nauki Ave, 14, Kharkiv, 61000 E-mail: irina_budanova@meta.ua.

Буданова Ольга Станіславівна, ст. викл., кафедра менеджменту ЗЕД та туризму, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул Клочківська, 333, Харків, 61051. E-mail: yalyalka@meta.ua.

Буданова Ольга Станіславівна, ст. викл., кафедра менеджмента ВЭД и туризма, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, Харьков, 61051. E-mail: yalyalka@meta.ua.

Budanova Olga, Senior Lecturer, Department of foreign economic activity management and tourism, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska st., 333, Kharkiv, 61051 E-mail yalyalka@meta.ua.

Конькова Тетяна Миколаївна, ст. викл., кафедра іноземних мов. Харківський національний університет радіоелектроніки. Адреса: просп. Науки, 14, Харків, 61000. E-mail: konjkova.t@gmail.com.

Конькова Татьяна Николаевна, ст. викл., кафедра иностранных языков, Харьковский национальный университет радиоэлектроники. Адрес: просп. Науки, 14, Харьков, 61000. E-mail: konjkova.t@gmail.com.

Konjkova Tatiana, Senior Lecturer, Department of Foreign Languages, Kharkiv National University of Radio Electronics (KhNURE). Address: Nauki Ave, 14, Kharkiv, 61000 E-mail: konjkova.t@gmail.com.

*Рекомендовано до публікації канд. психол. наук, доц. А.Б. Борисовою.
Отримано 15.04.2017. ХДУХТ, Харків.*